

Török Zoltán

Határtalan választások II.

A Méltányosság Politikaelemző Központ elemzéssorozata a határon túli állampolgárok választójogának vizsgálatát elemzi komparatív nézőpontból. Az első elemzés bemutatta azokat a lehetséges nemzetközi szisztémákat, amelyek alkalmazhatóak lehetnek a magyar rendszerben is. A második részben a potenciális megoldások vizsgálatára helyezzük a hangsúlyt, miközben néhány egyéb problémát is felvetünk.

Ahogy a sorozat első cikkében hangsúlyoztuk, a határon túli állampolgárok szavazati jogának gyakorlására több módszer lehetséges. A politikai döntéshozók számára az eldöntendő kérdés az, hogy a két alapvető modell közül melyiket kívánják alkalmazni: a határon túliak számára biztosított önálló mandátumok technikáját, vagy szavazataiknak integrálását a határon belüli eredményekhez. Az egyes megoldások a választás kapcsán különböző problémákat generálnak, ám ennek ellenére elmondható, hogy vannak olyan tényezők, amelyek mindkét rendszer esetében megjelennek. Az egyik ilyen a jelöltek kérdése, vagyis részben, hogy kik, vagy éppen melyik pártok állíthatnak jelölteket, illetve kissé kiterjesztve a problémát: a határon túli állampolgárok rendelkezhetnek-e passzív választójoggal.

A választási rendszer jellege

A szavazatok integrálásának módszere nagymértékben függ egy ország választási rendszerétől. Magyarország e tekintetben sajátos helyzetben van, hiszen a vegyes

választási rendszer keretében a határon túli állampolgárok elvben mind egyéni jelöltekre, mind pártlistákra szavazhatnak.

Előbbi lehetőség azonban az egyéni képviselet lényegéből adódóan valamilyen formájú kötődést igényelne az egyes választási kerületekhez. Márpedig ez a kötődés a határon túli szavazók többsége esetében nyilvánvalóan nem áll fenn. Így tehát nagyobb a valószínűsége annak, hogy a szavazati jog csupán a listára történő szavazás lehetőségét jelentené. Ebben az esetben viszont meghatározó tényező, hogy a hamarosan elfogadásra kerülő választási rendszer egy országos listát tartalmaz-e, vagy több területi listával számol (a Fidesz-KDNP képviselői és az általuk jegyzett indítvány az előbbi megoldás bevezetését támogatná).

Ez a rendszer egyben azt is jelentené, hogy a határon túli választók csak a magyar választásokon induló pártok közül választhatnának, és ebben az esetben a jelöltek személyére nem lenne befolyásuk. A pártokon (és a jelenlegi kormánykoalíció által biztosított választójog formáján) múlna, hogy indítanak-e határon túli jelöltet listájukon, és mandátumszerzésre esélyes helyet biztosítanak-e számukra. Ennek azonban előfeltétele a passzív választójog biztosítása.

A szavazatokat integráló módszer helyett az önálló mandátum biztosítására eddig világszerte mindössze tizenkét ország vállalkozott, egymástól eltérő technikákat alkalmazva. A rendszer lényege, hogy a határon túli állampolgárokat egy vagy több körzetbe tömörítik, és ezek számára biztosítanak meghatározott számú mandátumot.

Ez a technikai kérdés önmagában több problémát tartalmaz a magyar esetre vetítve: az első, hogy egy vagy több körzetbe csoportosítsák-e őket, a második pedig, ebből következően, hogy több körzet esetén melyik területek képeznének egy egységet.

Mindkét alternatíva mellett hozhatók fel érvek: az egy körzetet alkalmazó szisztéma mellett szól a magyarság szétszóródott jellege a világban, míg a többkerületi rendszer a magyarság kárpát-medencei koncentráltabb jelenlétéből adódna.

A mandátumok és a jelöltek

A másik problémát a mandátumok száma jelenti. Figyelembe véve ugyanis a határon túli magyarság igen jelentős létszámát, 10-15 mandátum egyben azt is jelentené, hogy egy képviselőre akár több százezer választópolgár is juthat, ami egyrészt jóval magasabb a magyar arányoknál, másrészt pedig a képviselő elvét teszi lényegében formálissá. Érdekes annak az általános problémának a vizsgálata is, hogy vajon ebben az esetben az állampolgárok kikre, és melyik pártoknak a jelöltjeire adhatnák le voksukat.

E kérdésre a válasz szintén rendszerfüggő, hiszen egy körzet esetében nehéz elképzelni olyan – nem anyaországi – pártot, amelynek neve a határon túli magyar régiók többségében ismert lenne. Így a jelöltállítás valószínűleg a „hazai” pártokat „illetné meg”, illetve számukra reális mandátumszerzési eséllyel járna. Más a helyzet akkor, ha a határon túli magyarságnak adott mandátumok több körzetben, szétszórva helyezkednek el. Ekkor a körzetek megállapításának függvényében elképzelhető egy olyan rendszer is, ahol egy-egy körzet akár egy országot, akár maximum két-három szomszédos államot foglal magában, és ezen országok magyar pártjainak összefogása eredményezhet egy önálló listát és/vagy jelöltet. Ez ugyanakkor elvezet egy következő problémához, a jelölhetőség kérdéséhez.

Lényegében mindkét esetben – de a többkörzetes rendszerben kiváltképpen – fontossá válik az, hogy Magyarországon lakóhellyel nem rendelkező személy válhat-e jelöltté. Amennyiben ez lehetséges, úgy – amellet, hogy a nemzetiségi pártok

jelöltállítását leegyszerűsödik – a hazai pártok számára az válik elsődleges kérdéssé, hogy a mandátumokért hazai politikust indítsanak-e, vagy felkarolják a magyar nemzetiségi pártok egyes jelöltjeit.

Ugyanakkor, amennyiben a magyarországi lakóhellyel nem rendelkezők nem válhatnak jelöltté, úgy a jelöltállítás elsősorban az anyaországi pártok számára előnyös, hiszen párttagjaikból szabadon választhatnak jelöltek. Ez esetben viszont egy másik problémával szembesülnének: azzal, hogy a határon túli magyarok körében nagy eséllyel ismeretlen jelöltek milyen mértékben lesznek képesek aktivizálni a határon túli szavazókat.

Érdeemes megvizsgálni a két technika hatását részben a határon túli állampolgárok képviselete, részben pedig a hazai választások szempontjából. Előbbi szempontból egy, a hazai politikai szereplőktől függetlenebb rendszer jönne létre az önálló mandátum biztosítása esetében. Ebben a rendszerben a körzetek számának függvényében teremthető meg a lehetőség más országok magyar nemzetiségi pártjai számára. A szavazatokat integráló rendszer ellenben csak a szavazók mozgósítása terén biztosítana szerepet a magyar nemzetiségi pártoknak, és a jelöltállítást kizárólagosan a hazai pártok kezébe helyezné.

A magyar választási rendszerre gyakorolt hatás

A másik szempont a határon túli választójog magyar választásokra gyakorolt hatása. E tekintetben a hazai viszonyokra nézve kisebb befolyást biztosítana a határon túliak számára egy kötött számú, vagy a korábbi horvát mintára maximalizált számú mandátum, hiszen az így létrejövő képviselői helyek csak néhány mandátumos előny esetében lehetnének döntőek a koalíciós viszonyok meghatározásában, hatásuk

tehát némiképp közvetettnek tekinthető a választási eredményekre és következményekre nézve.

Mindez azonban annak is függvénye, hogy ez esetben hány mandátum kerül biztosításra, hiszen minél magasabb ez a szám, annál erőteljesebb lenne a határon túli magyarság befolyása. A szavazatintegráló szisztéma esetében viszont a hatás mértéke nagyban függ a választási rendszertől is. E tekintetben érdemes figyelembe venni azokat a nyilatkozatokat, koncepciókat, amelyek nagy valószínűséggel elfogadásra kerülnek, illetve amelyek befolyásoló hatásúak lehetnek.

Az egyik ilyen megoldás a jelenleg is az Országgyűlés előtt lévő kormánypárti javaslat, amelyik országos listát vezetne be. Ez egyben azt is jelentené, hogy a határon túli szavazatok is az országos listára leadott szavazatok közé integrálódna. Áder János a hajdúszoboszlói frakcióülés után tett nyilatkozatában egy kompenzációs mechanizmus bevezetését javasolja. Ez nagy valószínűség szerint vagy azt jelentené, hogy az egyéni töredékszavazatokat az országos listán jelenítenék meg, vagy pedig egy önálló listát hoznának létre számukra. A különböző szisztémák a határon túli szavazatok eltérő befolyásoló erejét is jelentenék.

Amennyiben az országos listára csupán a listás szavazatok és a határon túli szavazatok kerülnének beemelésre, úgy lenne a legnagyobb mértékű a hatása a külhoni magyarságnak, hiszen részvételi arányuk függvényében akár 1-2 millióval is megnövelhetik e listákra érkező szavazatok számát.

Némileg csökken befolyásoló szerepük abban az esetben, ha az országos listán a határon túli és listás szavazatok mellett kompenzációs mandátumok is megjelennek. Ugyanakkor e folyamat kétirányú, hiszen ennek révén maga a kompenzációs mechanizmus is gyengül. Végezetül, mint már említettük, a befolyásoló erő

tekintetében a legkisebb eredménnyel a határon túli választók önálló mandátumokkal való felruházása jár.

Ahogy a fentiek alapján is érzékelhető, a határon túli választójog biztosítása számos kérdést vet fel. Ezek közül a leglényegesebb, hogy milyen formában történik majd meg a határon túliak számára a szavazatok mandátummá alakítása. Ez különböző mértékben érvényesítheti hatását a magyar választási és kormányalakítási kérdésekre nézve. Ez két tényezőtől múlik: a hazai döntéshozók politikai érdekeitől, és a határon túli magyarok választói aktivitásától.